

Kut'ül-Ammare Muhasarası

Category: Kitapcy,Sözler,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Kut'ül-Ammare Muhasarası KUTÜ'L-AMMARE MUHASARASI (3 ARALIK 1915-29 NİSAN 1916)

Kütü'l-Ammare'nin üzerinde bulunduğu arazi, üç tarafı Dicle nehriyle çevrelenmiş olup, geniş bir yarımadaı andırır. Kuzeydoğudan güneydoğu istikametine akan Dicle nehrinin geniş bir yay çizerek tekrar batıya yönelmesiyle oluşan bu yarımada üzerindeki Kutü'l-Ammare kalesinde sıkıştırılan İngilizler, kendilerini karadan (batı tarafı) kuşatan Türk ordusuna karşı iki kademeli bir savunma hattı oluşturmuşlardır.

Türk ordusunun şiddetli takibinden kaçan General Townshend, Kutü'l-Ammare'de kısıtılmakla kalmayıp nehir tarafından da abluka altına alınarak dört bir yandan kuşatılmıştır. Bu durumda İngiliz generali, çaresiz bir şekilde kaleye kapanarak burayı savunmak zorunda kalmıştır. Aslında Townshend, Kutü'l-Ammare'de boş durmuyor, bir taraftan Dicle'yi Fırat'a bağlayan Şattülhay "Garraf" yolunu kapamak, diğer yandan İngiliz kuvvetlerinin toplanması için zaman kazanmak istiyordu.

Yukarıda da ifade edildiği üzere Selmanpak yenilgisinden sonra Türk kuvvetlerinin önünden kaçan General Townshend komutasındaki İngiliz birlikleri 3 Aralık 1915 tarihinde Kutü'l-Ammare kalesine sığınmışlardı. Kutü'l-Ammare kalesi tuğla ve toprak kerpiçten yapılmıştı. Türk topçusunun yıpratıcı atışlarıyla kale duvarları harabeye çevrilmiş, İngilizler tel engeller de koyarak savunmayı güçlendirmeye çalışmışlardı. Kutü'l-Ammare'den güneye sevk edilen birliklerle İngilizlere gelebilecek yardım yolları da kesilmek istenmişti.[1] Dört tümenle Kutü'l-Ammare'yi kuşatma altına alan Türk ordusunda şimdilik 15.000 tüfek, 1.000 deve, 31 hafif, 7 ağır top bulunmaktadır. Ayrıca 2.000 kişilik bir aşiret kuvveti de destek birliği olarak orduyla beraberdir.[2] Bu sırada Türk ordusu Kutü'l-Ammare'dekileri teslimetmek için çalışmalarını sürdürürken, General Townshend İngiliz

yardım kuvvetlerinin kısa sürede kaleye ulaştırılacağını umduğundan pek endişeli görünmüyordu. Kutü'l-Ammare'nin üç tarafının nehirle çevrelenmiş olması savunmadaki İngilizlere bir yerde avantaj da sağladığı ifade edilebilir. İngiliz generali bir bakıma nehirdaki gidiş gelişi kaleden kontrol edebileceğini umarak bunu kendisi için bir avantaja dönüştürebileceğini sanıyordu. Townshend hatıratında Kutü'l-Ammare'de mahsur kalan askere 60 gün yetecek yiyecek bulunduğunu; 5-6.000 nüfuslu kasaba halkına da üç ay yetecek erzakın varlığından bahsederek Türk taarruzlarına dayanabileceğini umuyordu.[3] General Townshend komutasındaki İngiliz ordusu Kutü'l-Ammare'de mahsur kalmış durumda savunma tedbirleri alırken, Türk birlikleri bir yandan daha da güneye doğru ilerleyişlerini sürdürmekteydiler.

Türk kuvvetleri, takviye birliklerinin gelmesiyle, 5 Aralık 1915 tarihinde Kutü'l-Ammare'ye yönelik baskı ve tazyikin şiddetini artırarak topçu ateşinin ardından taarruza geçtiler. Irak Ordusu Komutanı Nurettin Bey, 8 Aralık 1915 tarihinde General Townshend'e boşuna direnmemesini ihtar ederek Türk kuvvetlerine teslim olması yönünde bir mesaj gönderdi. Albay Nurettin Bey mesajında:

“Zayıf kuvvetiniz, üstün ordumuz karşısında ve dar bir sahada mahsur kaldı. Ciddi bir hareketimizin, mukavemetinizi kırması tabiidir. Bundan başka, meskun bir kasaba civarında muharebe etmek uygarlık koşullarına tamamen aykırıdır. Beyhude kan dökmekten sakınarak ve biçare masum halkı koruyarak sizi teslim olmaya davet ediyorum. Bu suretle biz insanlık görevimizi yaptığımız gibi, sizin de aynı medeni hislere ve insanlık görevine uyacağınızı ümit ederim...”[4]

Albay Nurettin Bey'in teslim teklifine General Townshend olumsuz cevap verdi, kesinlikle teslim olmayacaklarını, şehir sakinlerinin de kaderlerini İngilizlerle birleştirdiklerini ve şehri terk etmeyeceklerini bildirdi.[5] Nurettin Bey bu cevabı alınca 14 Aralık 1915 tarihinde birliklerine yeniden şiddetli taarruz emrini verdi. 15 Aralık günü de devam eden taarruzdan bir sonuç alınamadı. Bunun üzerine kuşatmanın daha şiddetli sürdürülmesi kararlaştırıldı. Türk birlikleri, 28 Aralık

gününe kadar kuşatmayı sürdürdüler. Bu süre zarfında 18. Kolordu birlikleri düşman mevziine 50 metre kadar sokularak tehdidi artırmış ve bir kısım öncüler de Haziri kalesi önündeki tel engellerde gedikler açarak ilerlemiş, ancak kesin sonuç alınamamıştı.[6]

İngiliz birlikleri Kutü'l-Ammare kalesinde kuşatılmış olmasına rağmen, İngiliz basını kamuoyunun moralini bozmamak için şimdilik Irak ordusuyla ilgili olumlu haberler yazıyorlardı. Önde gelen İngiliz gazetelerinden The Times, yaptığı yayınlarda Bağdat ile Basra arasında en güçlü savunma hattına sahip bölgenin Kutü'l-Ammare kalesi olduğunu açıklıyordu. Ayrıca Türklerin burada takviye almalarının pek mümkün olmadığı, bundan dolayı da İngiliz birliklerinin bu kuşatmayı yarararak kurtulmalarının an meselesi olduğu ifade ediliyordu.[7] Nitekim, İngiliz gurura sahip bir kişi olan General Townshend, elindeki yiyecek ve cephane stokuna bakarak iki ay daha Kutü'l-Ammare'de dayanabileceğini ve fırsat bulduğunda gerçekleştirmeyi planladığı bir huruç harekâtıyla kurtulmayı hesap etmekteydi. Bu arada Kutü'l-Ammare Aralık ayı başında ve ortasında, silah ve cephane yetersizliğine rağmen Türkler tarafından düzenlenen iki taarruzdan bir sonuç alınamayınca; Kutü'l-Ammare'nin daha şiddetli muhasara edilerek teslim alınması kararına varıldı. Bu sırada kimi İngiliz gazeteleri gelişmeleri İngiliz menfaatlerine göre yorumluyor, Türk birliklerinin küçük başarıları önemsizmiş gibi gösterilmeye çalışılıyor, kendi kayıplarını ise normalmiş gibi göstermeye çalışıyorlardı. Kamuoyunun tepkisini azaltmak için de Türklerin başarılarının geçici olduğu ifade ediliyordu.[8] Basında çıkan haberler bir yana Hindistan'daki İngiliz yönetimi, Kutü'l-Ammare'de mahsur kalan General Townshend'i kurtarmak için bundan sonra (Aralık 1915-Nisan 1916) takviye birlikler göndererek pek çok girişimde bulunacaktı. Aralık ayı sonlarına gelindiğinde Albay Nurettin Bey'in kuvveti, personel bakımından 25.000 kişiye ve 50 topa ulaşmıştır.[9]

General Townshend bu sırada İngiliz Irak Ordusu Komutanı General Nixon'a gönderdiği mesajda İran üzerine yönelen Rus

Generali Baratoff kuvvetleriyle irtibata geçilmesi ve harekâtın yönünün Irak' a kaydırılmasının sağlanmasıyla ancak kendisinin Türk tazyikinden kurtulmasının mümkün olabileceğini belirtiyordu. Hatta bu sırada Baratoff Townshend'e gönderdiği telgrafta yakında Mezopotamya'da el sıkışacaklarını bildirmiştir.[10] Nitekim Townshend'in planına göre Türkler, Ruslara karşı Irak ordusundan kuvvet ayırmak zorunda kalacaklarından Irak'ta İngilizlerin üzerindeki baskı sona erecekti.[11] İngilizlerin Irak ordusu komutanı General Sir John Nixon[12], bu sırada Dicle Kolordusuna verdiği emirde, ilk hedefin Kutü'l-Ammare'de muhasara altında bulunan General Townshend'i kurtarmak olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Dicle kolordusu komutanlığına atanan General Aylmer, 1 Ocak'ta bölgeye gelmiş ve 3 Ocak 1916'da bir piyade tümeni, bir süvari ve bir de piyade tugayı ile ileri harekâta geçmiştir. İngilizlerin 7 Ocak'ta başlattıkları saldırılarına karşı Türk kuvvetleri büyük bir direniş göstermiş ve düşmanın büyük kısmı mağlup edildiği halde, iki Türk alayının çekilmesi, durumu tehlikeye sokmuş; bundan etkilenen diğer Türk birlikleri de muntazam bir şekilde geri çekilmiştir.

Aslında İngilizler, Türklerin bu geri çekilişini ancak 9 Ocak'ta fark edebilmişlerdir. General Aylmer, Türk birliklerinin bu taktik geri çekilme manevrasını gecikmeden Hindistan'daki İngiliz garnizonuna haber verdiği gibi bunu bir İngiliz başarısı olarak değerlendirmiştir.[13] İngilizler, 11 Ocak tarihine kadar burada kalarak Dicle Kolordusunu nehrin kuzeyinde toplamaya muvaffak oldular. Bu sırada General Aylmer, General Townshend'den bir huruç (kuşatmayı yarma) harekâtı yapmasını istedi. Ancak İngiliz Irak Ordusu Komutanı General Nixon'un cesaret edememesinden dolayı bu harekât gerçekleştirilemedi.

Albay Nurettin, 6. Ordu Komutanı Von der Goltz' un emrinde olmayı gururuna pek yedirememişti. Kıdemli olması itibariyle Albay Halil Bey'le birlikte Ocak ayı ortalarına kadar savunma ile ilgili tedbirleri birlikte düşünmüşler, siperleri ve cephe hattını beraber teftiş etmişlerdi. Goltz bu sırada Albay Halil'e gönderdiği mesajda Kutü'l- Ammare bölgesindeki bütün

kuvvetlerin komutanlığını üzerine almasını istiyordu. Halil Bey cevabında Nurettin Beyle uyum içinde çalıştıklarını belirttiği gibi Nurettin Beyin emrinde olmaktan bir sakınca görmediğini ifade etmiştir. Bu yazışmalardan haberdar olan Albay Nurettin Bey ileri cephe hattında daha fazla durmanın anlamı olmadığını ifade ederek cephe komutanlığı görevini Albay Halil'e devrederek oradan ayrıldı. 13 Ocak 1916'da Albay Halil (Kut) Bey,8 Irak ve Havalisi Komutanlığını devraldı.[14] Bu sırada Vadiikelal'de yapılan muharebede Türk birlikleri İngiliz tugaylarını ağır zayıata uğrattı.[15]

Bu sırada General Townshend'in daha fazla mukavemet edemeyeceğini bildirmesi ve huruç harekâtı yapma talebi, General Nixon tarafından bir kez daha reddedildi. Diğer taraftan Selmanpak muharebesindeki ağır yenilgiden ve ardından Kutü'l-Ammare savunmasındaki başarısızlığından dolayı sorumlu tutulan İngiliz Generali Nixon görevden alınarak, yerine Hint Ordusu Kurmay Başkanı General Percival Lake[16] tayin edildi.[17]

İngiliz 7. Tümen birlikleri, 7-13 Ocak tarihleri arasında cereyan eden muharebelerde büyük kayıplar verdiler. İngiliz birlikleri 21 Ocak'ta tekrar taarruza geçtiler; ancak Türk birliklerinin şiddetli direnişi karşısında başarılı olamadılar. 21 -22 Ocak gecesi İngilizler çekildiler. Birinci Felahiye Muharebesi adını alan bu muharebe sonunda İngilizler Hana mevkiinde durdurulmuştur. Bu sırada cephe hattında savunma siperleri arasında elden ele dolaşan propaganda kağıtlarında her iki taraf askerlerin maneviyatını sarsıcı yayınlar yapmaya çalışıyordu. Türk siperlerinden bir yol bulunarak İngiliz siperlerine gönderilen pusulalarda İngiliz ordusunda bulunan Hind Müslümanlarına, kendileri gibi aynı dinden olan Müslüman Türklere karşı harp etmemeleri ihtar ediliyordu. Kimi zaman bu propagandalar o kadar etkili olmuştur ki, İngiliz ordusundaki kimi Müslüman askerler Türk ordusuna iltica etmişlerdir.

İngilizlerin General Townshend'i kurtarmak için 21 Ocak'ta Hana mevziinde başlattığı taarruz, aşırı yağışlar ve sel döneminin gelmesi nedeniyle başarılı olamadı; çarpışmalar

Şubat ayı boyunca karşılıklı siper muharebeleri şeklinde devam etti. İngilizler Türk ordusundan başka bir de arazideki baskınlarda çamur deryasına dönüşen bölgede rahat hareket edememenin sıkıntısını çekmekte idiler. Türk ordusu tarafından kuşatılan General Townshend, 25 Ocak 1916'da İngiliz Dicle Kolordusu garnizonuna gönderdiği mektupta içine düştüğü durumu Plevne muhasarasına benzeterek özetle şu cümleleri yazmıştır: "...Durumu daha çok düşündükçe oynayabileceğim en yüce rolün Plevne 'de Gazi Osman Paşa örneğini izlemek olduğuna daha çok inanıyorum. Bu örnekte Osman Paşa savunması Rus ilerleyişini durdurmuş ve İstanbul 'u kurtarmıştı. Kut savunması da tüm Basra 'yı kurtaracaktır." [18] Townshend aslında Kutü'l-Ammare'de sakin 6000 Arap nüfusun da Türklere taraftar, kendilerine düşman olduğunu vurguladıktan sonra, bunların evlerinde de silah ve erzak araması yaparak ihtiyaçlarını az da olsa gidermeyi umduğunu General Aylmer'e bir başka telgrafında ifade etmiştir.[19]

Şubat ayı geldiğinde General Townshend, yiyecek stoklarının eridiğini, gıdasızlıktan özellikle Hint kökenli askerlerde iskorpit hastalığının arttığını, et ihtiyacını karşılamak için kesilen atları Gurkalar hariç bütün Hintlilerin yemediklerini, sebze adına hiçbir şey kalmadığını, Arapların da bu sırada Türklere lehine casusluk yaparak Kut'ta mahsur kalanların moralini daha da bozduklarını ifade etmektedir.[20]

Yeni İngiliz taarruzu 8 Mart'ta başladı. General Aylmer[21], Türk kuvvetlerinin arkasından ayrı kollarla saldırmaya karar verdi. İngilizlerin hedefi bölgeye hakim bulunan Sabis Tepesi'ydi. Türk birlikleri Sabis Tepesi ve çevresinde savunma tedbirleri aldı. Türklere sayıca az olmalarına rağmen, düşmana karşı uyguladıkları yaniltma ve aldatma yöntemleriyle üstün İngiliz kuvvetlerine karşı başanlı olmuşlardı. İngiliz komutanı General Aylmer, başarısızlıklarından dolayı planladığı yeni bir saldırı teşebbüsünü iptal etti. Yoğun geçen çarpışmalardan sonra 9 Mart'ta İngiliz birlikleri bölgeden çekilmek zorunda kaldı.[22] Sabis muharebesi denilen bu çarpışmanın ardından 35. Türk Tümeni Beytiisa bölgesini ele geçirdi. Sabis muharebesi sırasında büyük kısmı Dicle'nin

güneyine sevk edilen Türk kuvvetleri Mart ayı sonuna kadar burada kaldı. Irak ve Havalisi Komutanlığına bağlı istihkam birlikleri nehir geçişlerinde yan yana dizilen büyük sandal ve salları aracılığıyla kısa sürede geçici köprüler inşa ederek birliklerin karşı kıyıya intikallerinde yardımcı olmaktadır. Nehir geçiş harekâtı nokta-i nazarından İnşaat-İstihkam birliklerine bağlı köprücüler muharebelerin seyri açısından önemli başarılarla imza atmışlardır. Öte yandan Halil Bey, 10 Mart 1916 tarihinde birliklerine gönderdiği emirde, gösterdikleri üstün başarı ve gayretten dolayı tebrik etmiştir.[23]

İngilizlerin Sabis'teki taarruzlarının başarısızlığa uğraması İngiltere, Hindistan ve Irak'ta bulunan İngiliz birlikleri üzerinde kötü etkiler yaptı.[24] Dicle Kolordusu komutanı General Aylmer görevden alınarak yerine General George Gorringer[25] atandı. Kutü'l-Ammare'de mahsur kalan İngiliz ordusu ve askerlerinin içine düştükleri kötü durumla ilgili gelen haberler İngiltere'de Avam Kamarasında konunun görüşülmesine ve tartışmaya açılmasına yol açmıştır. Hatta İngiliz hükümeti suçlanmakla kalmamış Hindistan Bakanı ve Irak'taki harekâttan sorumlu kişi olarak Chamberlain'ın verilen soru önergesine açıklama yapması istenmiştir. Chamberlain başlangıçta Irak harekâtının küçük bir kuvvetle başlatıldığını, beklenmedik bir karşı koyma ile karşılaşılınca Hindistan'dan yeterince takviye birlik gönderilemediğini, Irak'taki askerlerin sağlık koşullarının da pek uygun olmadığını itiraf etmek durumunda kalmıştır. Chamberlain bütün bunlara rağmen milletvekillerine ümitlerini yitirmemelerini öğütlerken, tek sorumlunun Irak'taki İngiliz Ordusu komutanı olduğunu belirtmiştir. İngiliz hükümeti cephesinde konuyla ilgili meydana gelen gelişmeler bu sırada Türk basının tarafından da yakından takip edilmektedir.[26]

İngiliz İmparatorluk Kurmay Başkanının, General Townshend ve birliklerinin bir an önce kurtarılmasını isteyen telgrafında Türklerin kendilerinden teknik ve sayıca daha zayıf olduğunu bildirmesi üzerine Irak Komutanı Lake: "Şimdi düşman kuvveti en yüksek vasıfları haiz ve seferin evvelki safhalarında

karşımızda bulunan Araplara kıyas edilemeyecek derecede olan Türklerden mürekkeptir” yanıtını vermiştir.[27]

Irak cephesi Komutanı Halil Bey, 10 Mart tarihinde General Townshend’e teslim olmasını teklif etti. Bu teklif Townshend tarafından kabul edilmedi. Ancak diğer taraftan General Townshend silahları ile birlikte Kutü’l-Ammare’den çekilmek hususunda Halil Bey ile müzakerelere girişip girişemeyeceğini General Lake’e sordu. General buna olumsuz cevap verdi.

6. Ordu Komutanı Goltz Paşa, 13 Mart 1916 tarihinde Kutü’l-Ammare kuşatmasında yaşanan her türlü sıkıntıya rağmen büyük cesaret göstererek düşmana karşı savaşan Irak Ordusu subay ve erlerinin kahramanlıklarını takdirle karşıladığını belirtirken yazdığı bir yazısında onları şu cümlelerle övmüştür:

“...Bu günlerdeki tavır ve hareketiniz, 40 sene evvel Plevne, Şıpka ve Alacadağı ’nda bütün dünya tarihlerine şan vermiş olan ecdadınızınkinin aynıdır. Milletinin büyüklüğü ve şanı için muharebe etmiş olan en cesur Osmanlı muharıpleri arasında siz dahi sayılacaksınız, isminiz unutulmayacaktır. Muzafferiyetinizi haber alan vatanınız, sizleri minnet ve şükranla yad edecektir...”[28]

Bu sırada General Townshend, koşum hayvanlarını, 1100 kadar at ve katırı kestirip etlerini yedirmek suretiyle 7 Nisan’a kadar dayanabileceğini bildirdi. Ayrıca her askere verilecek olan ekmeğe ve et istihkakını yeniden hesap ettirmiştir. Gıda sıkıntısının giderilmesi gerekiyordu; bundan dolayı Kut’ta mahsur kalanların kurtarılmasına yönelik taarruz harekâtının geciktirilmeden yapılması zarureti İngiliz karargahının birinci öncelikli konusuydu.[29]

İngilizler General Townshend’i kurtarmak için yeni bir taarruzu 5 Nisan 1916’da başlattılar. Türk komutanlığı Sinaiyat ve Felahiye’de savunma tertibatı aldı. 7. İngiliz Tümeninin 6 Nisan’da başlatıp Sinaiyat’a yönelttiği İkinci Felahiye Muharebesi’yle başlatılan taarruzda İngilizlere büyük kayıplar verdirilerek geri püskürtüldü. İngilizler 9 Nisan’da tekrar hücum kalkıştılar ancak başarılı olamadılar. Üçüncü Felahiye muharebesinin başarısızlığının ardından İngiliz komutanlığı nehrin güneyinden sonuç almaya karar verdi. 12

Nisan'dan 15 Nisan'a kadar Türk mevziilerine taarruz eden İngilizler bir sonuç alamadılar. Hatta Halil Paşa, General Townshend'e gönderdiği bir mektupta Felahiye'de 7000 kişi kaybeden İngilizlerin zor duruma düştüklerini, kendisinin de boş yere uğraşmayı teslim olması gerektiğini hatırlatmıştır. Ancak Townshend bu teklife olumsuz cevap vermiştir.[30] 18-19 Nisan gecesi Alman generali Von der Goltz, Bağdat'ta tifüsten vefat etmiş, cenazesi İstanbul'a getirilerek 24 Haziran 1916'da Tarabya sırtlarındaki Alman elçiliği bahçesine defnedilmiştir.[31]

Bu sırada rütbesi tuğgeneralliğe yükseltelen Kurmay Albay Halil Bey, artık Halil Paşa olarak VI. Ordu Komutanlığına atanmıştır.[32] Halil Paşa bu sırada Townshend'e tekrar teslim olması yolunda bir mektup göndermiş, Townshend yazdığı cevapta teslim olmak istemediğini bir kez daha belirtmiştir. Townshend askerlerine yayımlandığı emirde ellerinde dayanacak malzemelerinin olduğunu, tarihî bir görevi yerine getirdiklerini, ayrıca yiyecek konusunda endişeye mahal olmadığını yemek için 3000 kadar canlı hayvanlarının (çoğunluğu at, çok azı deve) bulunduğunu bildirmiştir.[33] Ancak yine de Hint kökenli askerler et yemediklerinden bünyeleri her geçen gün daha da zayıflamıştır. Townshend, Hind kökenli askerlerin at eti yemeleri konusunda Hindistan'daki İslam ulemasından, diğer dinlere mensup yetkililerden de icazet alarak askerlere bunları tebliğ ederek et yemeleri konusunda ikna etmeye çalışmıştır.[34]

Kütü'l-Ammare kalesi önünde yer alan siperlerde ve daha da güneyde İngiliz birlikleriyle muharebeler zaman zaman devam etmiştir. Bu muharebelerde bazen ibret verici olaylar da yaşanmıştır. Nitekim 6 Nisan 1916 tarihinde İkinci Felahiye Muharebesi esnasında İngilizlerle Türkler arasında çok kanlı çarpışmalar olmuştur. Bu muharebelerde Türk ordusundan 51. Tümen, 9. Alay bir piyade bölük komutanı Mülazım-ı Evvel (Üsteğmen) Fındıklılı Mehmet Muzaffer Efendi, boğazından aldığı ağır bir kurşun yarasıyla aşırı kan kaybıyla dizlerinin üzerine yığılır kalır. Konuşamayacak kadar yarası derin ve aşırı derecede kan kaybetmektedir. Emir eri Mehmet'ten işaret

diliyle kağıt kalem ister. Kendisini çaresizlik ve şaşkınlıkla izlemekte olan emir eri Mehmet'in gözleri önünde kalemin ucunu boğazından oluk oluk akan kızıl kana batırır ve yazmaya başlar. Mülazım-ı evvel Mehmet Muzaffer Efendi bir yandan da dudaklarını kımıldatarak kelime-i şahadet getirirken, kibleye yönelir ve kağıda al kanıyla son emrini yazar: "Bölük intikamımı alsın!" Muharebenin o en şiddetli anında Bölük Komutanı Mülazım-ı Evvel Fındıklılı Mehmet Muzaffer Efendi'nin son emri yüksek sesle askere okunur. Emri aldıktan sonra coşan Mehmetçik şiddetle İngiliz birliklerinin üzerine atılır ve şehit komutanları Mehmet Muzaffer'in intikamını alır.[35]

Mezarı Kutü'l- Ammare şehitliğinde bulunan Yüzbaşı Mehmet Muzaffer, Çanakkale Muharebelerine de katılmıştır. "Bedeli Çanakkale 'de kanla ödenecektir" cümlesi yazılı olan 100 liralık banknotu sanatkâr bir üslupla yapan kişi olarak da geçmektedir.

General Lake komutasındaki İngiliz kuvvetleri, Kutü'l- Ammare'deki Türk kuşatmasını yarmak için 17-19 Nisan 1916 tarihleri arasında Beytiisa'daki Türk öncü müfrezesine taarruz etmiş, ancak bu küçük Türk birliğinin kahramanca savunması karşısında geri çekilmişlerdir. İngilizlerin Beytiisa Muharebeleri adını alan bu girişimi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[36] İngilizler nehrin güneyinde bekledikleri ilerlemeyi gerçekleştiremeyince, Kut'un kurtarılması için tek çarenin Sinaiyat mevziini ele geçirmek olduğuna karar vermişlerdir. Ancak 22 Nisan'da yapılan taarruzla başlayan Dördüncü Felahiye muharebesinden de sonuç alınamamıştır.

Bu muharebenin ardından İngiliz kolordu komutanı bütün ümidini kaybetmişti. General Lake, durumu kurtarmak için kalan tek çarenin hazırlanacak bir geminin bir aylık yiyecek ve gönüllü mürettebat ile Kut'a gönderilmesi olarak düşündü. Bu sırada, İngiliz Savaş Bakanlığında, General Lake'e gönderilen mesajlarda "Milli şeref ve İmparatorluğun menfaatleri için Kut 'u kurtarmanın ne kadar önemli olduğuna" dikkat çekilmekte idi. General Lake elinden geleni yapacağını belirtmiştir. Bu muhaberelelerin ardından İngiliz Savaş Bakanlığında Irak komutanlığına gönderilen emirde, gemi ile Kut'a yiyecek

götürülmesi, bunda başarılı olunamadığı takdirde Türk makamlarıyla müzakerelere başlanması konusunda yetki verilmiştir.

İngilizlerin Kutü'l-Ammare'ye ikmal maddesi gönderme girişimleri başarısız oldu. İngiliz makamlarınca Kutü'l-Ammare'de mahsur kalan orduya götürülmek üzere yiyecek yüklü bir gemi hazırlanmıştı. Julnar adındaki gemi, 24 Nisan 1916 günü 5000 askeri iki ay süreyle besleyecek 270 tonluk erzak yüküyle Felahiye'den yola çıkarılmıştır. Sınaiyat mevkiinde şiddetli Türk ateşine maruz kalan geminin süvarisi hayatını kaybetmiş fakat buna rağmen yoluna devam etmeye çalışan gemi, Makasis karşısında bir kabloya çarparak karaya oturmuştur. Türkler bu gemiye daha sonra "Kendi Gelen" adını vermişlerdir. Adı geçen geminin isim levhası Harbiye Askerî Müzesinde sergilenmektedir. Bütün bunlardan sonra bir türlü başarılı olamayan İngiliz Irak Ordusu Komutanlığına, General Townshend' in kurtarılması için müzakerelere başlanmasına karar verilmiştir. Bu arada mukavemeti biraz daha uzatabilmek amacıyla uçaklarla Kutü'l-Ammare'ye yardım ulaştırılması gündeme gelmiş; İngilizler uçaklara yükledikleri yiyecek, giyecek gibi yardım malzemelerini havadan atmışlar, ancak Türk birliklerinden uçaklara ateş edilmesi üzerine istenen başarı sağlanamamış, hatta bir kısım un, şeker ve çikolata çuvalları Türk birliklerinin olduğu yerlere düşmüştür.[37] Türk ordusuna bağlı 103. Alay mıntıkasına düşen un ve şekerle ekmek ve helva yapıp askere yedirilmiştir. Bunun üzerine İngiliz uçakları ateşten korunmak için daha yüksekte uçmak zorunda kalmış, ancak atılan yardımlar bu defa Kutü'l-Ammare'de mahsur kalan İngilizlerin olduğu yerlere isabet etmemiştir. Türkler bu esnada bir kaç İngiliz uçağını düşürmeyi de başarmışlardır. Dolayısıyla uçakla havadan yardım ulaştırma çabası da başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[38]

Kütü'l-Ammare'ye istenilen yardımın ulaştırılmaması üzerine İngilizlere tekrar teslim olmaları teklif edilmiştir. Bundan sonra Türk makamlarıyla yapılan görüşmelerde teslim şartlarının müzakeresine başlandı. General Townshend, Halil Paşa'ya gönderdiği mektupta Kutü'l-Ammare'yi savunanların

bitkin durumda olduğunu belirterek on günlük yiyecek temini ve serbestçe gitmelerini talep etmiştir. Townshend ayrıca topların tahribi ve tazminat konusunun da görüşülmesini istemiştir.[39]

General Townshend, 26 Nisan 1916 günü Kutü'l-Ammare'nin 4 km kadar yakınında bir mekanda 6. Ordu Komutanı Halil Bey ile görüşmüştür.[40] Halil Bey bu görüşmeyi hatıratında şu şekilde anlatmaktadır:

“Vakit geçirmeden müzakerelere başladık. Bana şu tekliflerde bulundu:

Dünya harbi devam ettiği müddetçe maiyetimden kimse ve ben, Türkiye aleyhinde hiçbir harekette bulunmayacağım.

İngiliz kuvvetleri 40 top ve bilumum cephanelerini sağlam olarak Türklere verecektir.

Arzu edeceğiniz herhangi bir bankaya adınıza yazılmış bir milyon İngiliz sterlinlik çek teslim edilecektir. Bu çekin verilmesine İngiliz hükümeti muvafakat etmektedir.

Bu şartlar kabul edildiği takdirde, İngiliz kuvvetleri esir alınmayacak ve Basra istikametinde çekilmelerine olur verilecektir.”

General Townshend'in bu teklifi Halil Paşa'yı çok sinirlendirmiştir. Hatıratında hissiyatını şu sözlerle dile getirmektedir:

“Bu teklif, her halde başka şartlar içinde yapılsaydı tek cevap, silahımın namlusundan çıkacak tek bir kurşun olurdu.”

Bundan sonra Halil Bey, General Townshend'e şunları söylemiştir:

“General, beş aydır sizinle, Aylmer ve Gorringe orduları ile dövüşüyorum. Türk ordularının maneviyatları için sizin ve ordunuzun esaretinin zarureti hasıl olmuştur. İngiliz yapısı top, tüfek ve cephaneye bizim ordularımızın modellerine uymaz, bu itibarla bana lazım değildir, serbestçe imha edebilirsiniz. Daha sonra benim tarafımdan en ufak bir saldırıya uğramanız ihtimali de olamaz. Şahsıma teklif edilen bir milyon sterlinlik çek meselesini de bir latife olarak telakki ediyorum... Biliyorsunuz Baltacı Mehmet Paşa (Prut Savaşında Rus Çariçesi II. Katerina'dan rüşvet alıp da Büyük

Petro'nun 160.000 kişilik Osmanlı ordusundan kendisini ve ordusunu kurtarması olayını hatırlatarak) devirleri çok geride kaldı. Biz Baltacı değil, kazmacıyızI"[41]

Bu sırada Türk tarafına Orta Doğu bölgesinde faaliyetlerini sürdüren İngilizlerin ünlü casusu Lawrance'ın geldiği haber verilmiştir. Yeni bir teklifle gelen Lawrance'ın şartları şöyledir: Daha önce konuşulduğu gibi birinci ve ikinci maddeler aynen tekrarlanmış, çek ile ilgili olan madde: "Türkiye hükümeti namına iki milyon İngiliz sterlini." şekline dönüştürülmüştür. İngilizlerin bu rüşvet teklifleri bir süre sonra İstanbul basınında da haber konusu yapılmıştır.[42]

Halil Bey iki milyon sterlinlik bu büyük teklifi de reddetmiştir.

28 Nisan gecesi Kutü'l-Ammare kalesinden gelen infilak sesleri ve alevler İngilizlerin ellerindeki cephaneleri imha ettiğini göstermekteydi. 29 Nisan günü Halil Bey, silahsız kalan İngilizlerin Araplara karşı korunması için 3. Piyade Alay Komutanı Albay Nazmi'yi (Solok) görevlendirmiştir. 3. Piyade Alayı bandonun çaldığı marşlar eşliğinde Kutü'l-Ammare kalesine girmiştir.[43] Alayla birlikte şehre giren Halil Bey daha sonra General Townshend'in karargahına gitmiştir. Bu sırada General Townshend birliklerine yayınladığı veda mesajında şunları ifade etmiştir:

"Kut'taki muhafızlarımızı almak üzere bir Türk alayı yaklaşmaktadır. Hem kalenin, hem şehrin üzerine beyaz bayrağı çektim. Taburlar saat 2 'de Şumran yakınındaki kampa girmeye başlıyorlar. Biz telsizi yavaşça imha ediyoruz ki bu iş yapılmaya değer. Kut'tan bütün gemiler ve istasyonlara elveda ve hepinize iyi şanslar. 13.35."[44]

Dr. Öğ. Kd. Alb. Zekeriya TÜRKMEN,
Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
(SAREN) Müdürü,
e-posta: zturkmen@harpak.edu.tr.

■ Dipnotlar:

[1] Taylan Sorgun, Aynı eser, s. 121-124.

- [2] Tarık Saygı, Aynı eser, s. 73.
- [3] Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 369.
- [4] Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Arşivi, BDH, Klasör: 3610, Dosya: 316/33, Fihrist: 44-4.
- [5] Selçuk Duman, Aynı eser, s. 211.
- [6] Selçuk Duman, Aynı eser, s. 211-214.
- [7] The Times, 7 December 1915.
- [8] Western Daily Press, 7 December 1915.
- [9] Edward J. Erickson, Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu, s. 156-157.
- [10] Tarık Saygı, Aynı eser, s. 91-92.
- [11] Mahir Küçükvatan, Aynı makale, s. 65.
- [12] General John Nikson (1857-1921): Nisan 1915'de Hindistan'daki İngiliz Ordusunda görevli iken, Ocak 1916'ya kadar Mezopotamya İngiliz Orduları Başkomutanlığına atanmıştır. 1917 yılında yayınlanan Mezopotamya Komisyonu Raporu'nda, muharebeyi komuta ettiği sırada özellikle tıp hizmetlerindeki yetersizliği sakladığı gerekçesiyle açık bir şekilde kınanmıştır. Bu nedenle kariyeri ani bir şekilde sona ermiştir. 1921 yılında vefat etmiştir.
- [13] Evening Telegraph, 10 January 1916.
- [14] Edward J. Erickson, komuta değişikliğinin 20 Ocak 1916 tarihinde olduğunu belirtir. Bkz. Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu, s. 212.
- [15] Mahir Küçükvatan, Aynı makale, s. 66.
- [16] General Percival Henry Noel Lake (1855-1940): 1873 yılında orduya katıldıktan sonra, 1878-1879 İkinci Afgan Savaşı'na katılmış; Kurmay Koleji'nden mezun olduktan sonra ordunun istihbarat şubesinde görev almıştır. 1908-1910 yılları arasında Kanada hükümetine askerî danışmanlık yapmıştır. 1915 yılında İngiliz petrol boru hatlarını korumak için Mezopotamya'ya gönderilmiştir. John Nikson'un başarısızlığından dolayı ayrılması üzerine onun yerine Irak'taki İngiliz birliklerinin başkomutanlığına atanmıştır.
- [17] Mahir Küçükvatan, Aynı makale, s. 67.
- [18] Charles Townshend, My Campaign., s. 263; Charles Townshend, Irak Seferim., s. 332. Altı maddelik bu uzunca

telgrafın Türkçe metni için bkz. Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 448-450.

[19] Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 451.

[20] Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 459.

[21] General Fenton John Aylmer: 1862'de İngiltere'de doğmuş; Irak cephesinde görev almış daha sonra İngiliz Kraliyet ordusunda komutanlık yapmış ve 1935'de ölmüştür.

[22] Tanin, 14 Mart 1916.

[23] Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Arşivi, BDH, Kls: 3612, Ds: 42, F: 42-1.

[24] Tarık Saygı, Aynı eser, s. 95-96.

[25] General George Frederick Gorringe (1868-1945): Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin ve Batı cephelerinde görev almıştır. 1911 yılında Tümgeneralliğe terfi ettiğinde bu rütbedeki en genç komutanlarından biri unvanını almıştır. 1914 yılında Hint Ordusu'nda göreve başlamış; 1916 yılında Dicle Kolordusu Komutanlığına, Ekim 1916 yılında 47'nci Tümen (2'nci Londra) Komutanlığına atanmıştır.

[26] Tanin, 4 Nisan 1916.

[27] Mahir Küçükvatan, Aynı makale, s. 67-68.

[28] Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Arşivi, BDH, Klasör: 3612, Dosya: 40, Fihrist: 9-18.

[29] Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 497-498.

[30] Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 500-501.

[31] Golç Paşa 'nın Hatıratı, İstanbul'da (1914-1915); Irak ve İranda (1915-1916), s. 66-67. Edward J. Erickson, Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu, s. 213.

[32] Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Irak-İran Cephesi, 1979/ III-1: 834.

[33] Tarık Saygı, Aynı eser, s. 103-104.

[34] Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 553-557.

[35] 6'ncı Ordu Komutanı Halil Paşa, 11 Temmuz 1916 tarihinde Yüzbaşı Mehmet Muzaffer için yayınladığı özel bildirisinde "Mehmet Muzaffer Efendi'nin bu yüce davranışı, yani bir Türk

subayının örnek maneviyatı olan o kanlı beyaz zarf, Askerî Müze'ye gönderilmiş; Türk çocuklarına ve gelecek nesillere cevher değerinde bir miras olmuştur. Yaşayan ölülerin mirasları içinde bu zarf da yaşayacak, daima yükselmeye teşvik ve milletin iftihar etmesi için bir belge olarak kalacaktır" demiştir. Bkz. Metin Soylu, Yüzbaşı Mehmet Muzaffer, İstanbul 2012, Truva Yay., s. 1-170; Tarık Saygı, Aynı eser, s. 104.

[36] Şükrü Kanatlı, Irak Muharebelerinde 3 'üncü Piyade Alayı Hatıraları. Ankara 2006, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yay., s. 10.

[37] Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 559-561.

[38] Ali İhsan Sabis, Harp Hatıralarım, c. II, İstanbul 1991, Nehir Yay., s. 166.

[39] Charles Townshend, Irak Seferi ve Esaret, İstanbul 2007, Yeditepe Yay., s. 570.

[40] Townshend, hatıratında bu görüşmenin 26 Nisan günü yapıldığını belirtir. Bkz. Charles V.F. Townshend, Irak Seferi ve Esaret, s. 569. Öte yandan Edward J. Erickson ise 27 Nisan'da yapıldığını belirtir. Bkz. Edward J. Erickson, Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu, s. 213.

[41] Taylan Sorgun, Aynı eser, s. 185; Şükrü Kanatlı, Aynı eser, s. 26.

[42] Tasvir-i Efkâr Gazetesi, 9 Mayıs 1916.

[43] İkdam, 13 Mayıs 1916.

[44] Gnkur. ATASE Daire Bşk.lığı Arşivi, BDH, Fotoğraf Albümü, Albüm No: 7, Fotoğraf: 109. Taryhy makalalar